

Ion POPESCU-SIRETEANU

CUVÂNTUL NĂMAIE ȘI FAMILIA LUI

Termenul *nămaie*, din lat. *animalia*, pl. *animal*, cu sensul „vită (cornută)”, „oaie”, este prezentat în unele dicționare românești (Șăineanu, 1996; Candrea; Ciorănescu; **DLR**). Este glosat ca regionalism pentru Banat (vezi și Candrea, în **GS**, I, 173; Densusianu, **Graiu**, 177). Octavian Răuț, în **Studii**, 24, arată că în Banat „în toponimia zonei muntoase apar frecvent *Nămaiu* și *Nămanu*”, iar la p. 34, nota 1: „La Rudăria (Eftimie Murgu) în Țara Almăjului apelativul este în uz curent ca în expresia *mă duc la nămai* (= mă duc la miei)”. Numele de familie *Nămăilă* din Cornea (Banat) este amintit de N. Stoica de Hațeg, 181, dar apare și subst. comun *nămai* (p. 7, 71) (vezi și Ioniță, **Metafore**, 62-63).

Prima atestare a apelativului *nămai* „pecus” este, probabil, cea din **Anon. Car.** Fără îndoială că răspândirea acestuia la dacoromâni era mult mai mare sau chiar generală, după cum vom vedea.

În aromână se păstrează *nămal'e*, *numal'e*, *nămal'u*, *numal'u*, *nămal'iu*, *nimal'iu*, *numal'iu* (lat. **animalium*, *animal*, *animalia*) (**DDA**). În meglenoromână se păstrează *nămal'* (în Țârnașca) cu sensul „vită (fiind vorba despre oi și capre)” (Capidan, III, 202), *naamal'* „vită mică cornută (oaie, capră)”, pl. *naamal'i* (în Liumnița, Huma) (**GS**, VI, 172).

Amintim numele de persoane la dacoromâni: *Nămaia*, *Nămoiu*, *Nămăescul*, *Nămăiasa*, *Nămăiești*, apoi *Namei*, *Nemai*, *Nemăiasa*. Primul dintre acestea, *Nămaia*, a fost atestat în secolul al XVI-lea (**DOR**, 331-332). Amintim toponimicele *Numai* și *Nemaia*, numele a doi munți din Șinca-Făgăraș atestate la 1372, respectiv 1476 (**DRH. B**, I, 14, 225), apoi numele localității *Nămăiești* creat de la un antroponim *Nămaie*, nu de la *nemo est* cum s-a vehiculat (**MDGR**, IV, 448, și Al. Graur, **Nume de persoane**, 7-8). În jurul satului cu acest nume, în fostul județ Muscel, au existat o moșie și o pădure *Nămăeasca*. Satul s-ar fi numit, conform unei tradiții, *Nemeșești*. Alte legende pun zidirea mănăstirii *Nămăiești* în legătură cu visul unui cioban, deci tot în legătură cu păstoritul (**MDGR**, IV, 448). Acest nume de sat este cunoscut din vechi documente românești (*Nămăești*, **DIR.B**, I, 475; *Nimăești*, *ibidem*, II, 362-363). În **DRH.B**, II, 101, se menționează satul la anul

1506. Numele este prezent și în folclor: *Și în munți se ridică, În munții Argeșului, Piatra Nămăieștiului* (Buga, 841) (vezi și Densusianu, **Opre**, I, 190; **DERS**, 153: *Nemai*, munte, 1476; *Nimăiești*, sat, 1572, și altele). În sec. al XVII-lea este menționat numele de pârâu *Nimoiul* (**DIR. B**, III, 547-548). În **DOR**, 333, sub *Neam* sunt menționate nume proprii ca *Nemiș*, *Nemul*, *Nemoiul*, *Nemoianul*, *Nimoești*, *Nimoica*.

Documente moldovenești din sec. al XV-lea consemnează numele unei femei *Ana Nemăiasa*, care îi vinde lui Ștefan cel Mare, la 1481, satul Ursăști la Nechid (Gonța, **Persoane**, 24), și numele lui *Ivan Nemai*, ai cărui copii, Vasco și Marena, îi vând lui Ștefan cel Mare, la 1487, un sat pe Bârlad (**DRH.A**, III, 103).

În jud. Bihor, lângă Beiuș, există o localitate și un pârâu *Nimăiești* (vezi Suci, I, 426; Godea, **Caracteristici**, 11). Vechimea atestării urcă până la începutul sec. al XIII-lea, în forma *Nema*: la 1225 *terra Nema*, apoi *Nyma* la 1292, *Nymaia* la 1298. O posesiune cu numele *Nema* era cunoscută la 1394 și în anii următori (*azi Nima Milășelului*) lângă Reghin (Suci, I, 426). Amintim numele localității *Nămaș* (Suci, I, 421), cătun al satului Bistra, zona Câmpeni, în Munții Apuseni. Tot aici prezentăm numele de localitate *Nemșa*, care apare în documente la 1359 ca *villa Nymps*, la 1395 *Nymisch*, la 1400 *Nyms*, la 1532 *Nymeys*, la 1733 *Nemse*, *Numsa*, la 1760-1762 *Nimes*, la 1805 *Niemesch*, urmând formele *Nemcz*, *Nimsa*, *Nimisch*, *Nemes*, *Nemetz*, *Niemesch*, *Nemșa* (idem, I, 424).

Cităm numele de joc popular *Hora de la Nămăești* (Varone, 80). Emil Petrovici, în **Note de folclor de la românii din Valea Mlavei** (Sârbia), în **AAF**, VI, 62,73, a înregistrat **namai** cu sensul „dar de nuntă” (sens neînregistrat în **DLR** și în **MDA**). „Nuntașii merg la nuntă «cu *namai*». «*Namăili*» constau din «*stuacă*» (vită: oaie, purcel, miel) sau bani”. Spre a se evita vreo eroare, autorul scrie că *namai* este „același cuvânt ca și *nămaie* din alte regiuni și care înseamnă vite mărunte”. Menționăm că *namai* „dar de nuntă” conservă o străveche stare de lucruri, când darurile de nuntă, ca și taxele, erau concretizate în vite mari (vacă, boi), oi (și acum se spune, în glumă, când i se schimbă numele cuiva din neștiință sau neatenție, deci când i se dă un nume nou unei persoane, că celui cu nume nou trebuie să i se dea ca dar o oaie, ca la botez).

La cele trei exemple citate în **DLR**, adăugăm: *Și-un cap mare de nămaie Să-l fierbi, soacră, -ntr-o căldare* (**F.Tr.**, I, 552); *Ăsta nu-i cap de nămaie* (ibidem, 553, din Banat). Tudor Pamfile, **Jocuri**, 103, prezintă textul: *Treci ploaie, De nămaie, Că te-ajunge soarele, Și-ți taie*

picioarele (la p. 156, unde se indică greșit pagina din text: 351, nu 251, după cuvânt se pune semnul întrebării, dovadă că Pamfile nu cunoștea cuvântul).

Aici precizăm că în **DR**, V, 794, S. Pușcariu arată cine s-a ocupat întâi de etimologia *animalia* > *nămaie*.

O variantă a lui *nămaie*, *nămai* este *inimal*, pl. *inimal'e* „animal” (din **Clopotiva**, în **GS**, VII, 188).

Este interesant de observat că, dacă *nămai*, *nămaie*, pl. *nămăi*, *nămaie*, *nămai*, a dispărut în cea mai mare parte a dialectului daco-român, descendenții ai acestuia, identificați de noi, dovedesc o mare vitalitate.

Aici am aminti diminutivul *nimioară*, neînregistrat în dicționare: *Tot cântând și fluierând, Oile napoi turnând. Numa una nu-nturna-le Nimioara din grai lăia-le* (Fochi, **Miorița**, 918, din Remetea-Beiuș).

Constatăm că din *nămai(e)*, *nemai(e)*, *nimai(e)* s-a detașat cu vremea o temă / o bază lexicală (cu variante) *nam-* (*năm-*), *nem-*, *nim-* care evoluează de la sensul „animal (în general)” la „oaie” și „vită mărunță”, după ocupația păstorului român, apoi, cu unele sufixe, la „ocol, împrejmuire”, la „gunoi de animale”, la „gunoi (în general)” și la „grămadă, mulțime, grup”. Această temă lexicală stă la baza unor apelative și nume proprii.

Mai întâi prezentăm cuvântul *nam*, după **DLR** și **MDA**, care prin Muntenia are sensul „lucru voluminos”: *Namul de bucea din spate... i se tot topise, de ajunsese o biată toltoașă*. Este cu etimologie necunoscută, comparat cu *namilă*.

Prin numele de familie *Nam*, *Namul* se explică numele *Nămulescu*, și nu prin *Nan(u)*, cum crede Iordan, **Dicționar**, 324. Tot prin *Nam*, *Namu*, *Namea* se explică numele *Nămescu*. La 1435 a fost menționat documentar satul *Oancea Namnotă*, în zona Strășeni din Basarabia, pe Voinova, lângă Voinăuți (Gonța, **Locuri**, 177). Este, evident, numele unui bărbat (Gonța, **Persoane**, 523). Acest nume *Namnotă* trebuie considerat variantă a lui *Namotă*, derivat al lui *Nam* cu suf. *-otă*. Am amintit mai sus numele *Namei*, pe care îl socotim derivat al lui *Nam* cu suf. *-ei*, ca în *Ciulei*, *Spinei* etc.

Nima este un sat în jud. Cluj (Suciu, I, 426).

Prin *nam*, *Namu* se explică numele de familie *Nămescu*, amintit mai sus (la 1763 *lazul lui Nămescu*, Grămadă, I, 340, în satul Mănăstioara / Sf. Onufrie, iar în hotarul târgului Siret la 1673 – deci cu aproape un secol mai înainte – a fost menționat numele topic *Grădina lui Nămescu*, idem, II, 440).

Numele *Nam* are și forma derivată *Nemea* și derivatul *Nemescu*. Iorgu Iordan, în **Dicționar**, 331, cunoaște și numele *Nemeciuc*, derivat de la *Nemea* cu suf. ucr. *-ciuc*. Variantă a numelui *Nemescu* este *Nimescu* (Iordan, *op.cit.*, 331). Prin apelativul *nimai* se explică numele de familie *Nimai*, iar prin acesta se explică toponimul *Nimăiești*.

Nemanu este numele unui masiv muntos în Munții Semenicului și are „înțelesul referitor la locuri populate cu ființe fabuloase, înfricoșătoare, căci scr. *neman*, tema etimologică a oronimului, înseamnă «monstru»” (Loniță, **Nume**, 95, 186). Iorgu Iordan, **Dicționar**, 447, înregistrează numele de familie *Nemănescu*, *Nemen* și crede că acestea s-ar explica prin maghiarul *némán* „mut” ori prin scr. *Nemania*, nume de familie. *Nemanja* este numele unei dinastii de cneji și țari sârbi, începând cu anul 1171 și până la sfârșitul secolului al XIV-lea. Dorin Gămulescu, în **Elemente de origine sârbocroată**, 161, prezintă cuvântul scr. *néman* cu sensul „mons” din **Anon. Car.**, 355, și îl explică prin *neman* cu sensul „larva, monstrum”, acesta fiind de origine obscură, cu precizarea noastră că *larva, monstrum* înseamnă „arătare, ciudățenie, stafie”, „monstru”.

Credem că *neman* este în scr. un vechi împrumut românesc, așa cum îl păstrăm ca nume topic în Semenic sau ca antroponim și derivă din *nem-* cu suf. *-an* augmentativ, apropiat de *nemal, nimal'iu* „nămaie”. Numele *Nemanja* este rom. *Nemanea* și a fost folosit de vlahii din Peninsula Balcanică, de la care a fost preluat de sârbi.

În **Termeni păstorești în limba română**, I, p. 353-355, am prezentat cuvântul *imaș*, dar astăzi nu mai susținem ipoteza că *imaș* s-ar explica prin *ima, imală*, după ce am refăcut, în bună parte, familia lui *nămaie (nimai, nimai)*. Cuvântul este o creație românească de la *nimaș* (din *nim-*, cu suf. *-aș*). Prin urmare, nu poate fi vorba de magh. *nyomas*, cum se spune și în **MDA**. În **DA** se prezintă sensul „loc sau câmp nelucrat, destinat pentru pășune; pășune comună a locuitorilor unui sat; câmpul... unde pasc vitele (cu deosebire oile), în opoziție cu *suhat*, locul de pășune pentru vitele mari”. Ciorănescu spune că *n* inițial dispăre prin fonetică sintactică, dar are în vedere cuvântul maghiar. Și noi explicăm apariția lui *imaș* prin fonetică sintactică, dar din cuvântul *nimaș*, pe care îl socotim ca având sensul principal „loc unde pasc oile” (cum se arată în definiția din **DA**; vezi și Popescu-Sireteanu, **Termeni păstorești**, I, 334). Iată câteva exemple: *Numai pruncii fără tată Ca grădina-n imaș lăsată* (Bârlea, I, 181); *C-o fătăt mânza-n imaș* (idem, II, 211); *Nu lăsa boii-n imaș* (**F.Tr.**, I, 143). Prin urmare, structura în *nimaș* devine în *imaș*. Un nume topic *Vârful Nimașului* a fost

menționat de Mătasă, 43. În Valea Bistriței, *nimaș* este „loc de pășune ca proprietate devălmașă” (Vuia, II, 195). Iar în Călimani, *inimaș* este „pășune” (idem, II, 196) și „loc de pășune pentru vitele mari, care nu pleacă la munte” (idem, II, 261). În **Toponimia comunei Sucevița**, am înregistrat mai multe nume topice *Imaș*: *Imașu Bereheza / Imașu Berchezului*, *Imașu di la Furcoi*, *Imașu di la Rotari*, *Imașu di la Țăgani*, *Imașu di la Unguru*, *Imașu La Dealu Cârșmi*, *Imașu la Niclaș*, *Imașu Mânăstiri*, *Imașu Zneamânului*, *Imașeli*. Al Bocănețu, în **Terminologia**, 252, prezintă termenul *imaș* cu variantele *nimaș*, *mimaș*, *emaș*, *iemaș*, *iamaș*.

* * *

Dintre dicționare, numai **DLR** și **MDA** cunosc termenul *nimăt* cu sensul „loc (la stână) îngrădit, uneori acoperit, amenajat pentru adăpostirea oilor sau a altor animale”, iar prin extindere semantică „îngrăditură sau gard din crengi (rămuroase)”. Termenul apare în răspunsurile la chestionarul lui Hasdeu, vol. X, 188, comunicat de S. Fl. Marian; în „Șezătoarea”, II, 23, 42; III, 87; în „Ion Creangă”, III, 300; în **ALR**; în materialul cules prin anchetele dialectale efectuate de institutele de lingvistică (în anul 1949 și următorii) din Țara Hațegului, Valea Bistriței și Valea Moldovei; în **Glosar reg.**, 49; Sfarghiu, 118. Are și variantele *nimăt*, (pl. *niméte*), *nămat*, *nămăt*, *nămăt*, *nămet* (accent necunoscut).

În **DLR** se afirmă că termenul este răspândit în Transilvania și în Moldova, dar se citează în **Lexic reg.**, I, 83, unde cuvântul este semnalat de Traian Cantemir din Rm. Vâlcea, cu sensul „gard viu”. A fost înregistrat în **ALR II**, 792/798 (puncte cartografice din Muntenia) și în **ALRT**, 165 (Ciocănești, jud. Suceava). Termenul este prezent și în lucrări necitate în **DLR**: *nimăz* (cu z în loc de t), în **Lexic reg.**, 2, 123, cu sensul „staul în care se țin mieii noaptea”, înregistrat de Ioan Lazăr în mai multe localități din zona Fălticeni; *nămăt* în **Gl. reg. Oltenia**, cu sensul „loc împrejmuit (lângă casă sau la stână) în care se adăpostesc oile, vitele; ocol, obor” din localitățile Voineasa și Mălaia, jud. Vâlcea. Îl cunoaște Vuia, II, 293, 295, din nord-vestul Moldovei, din Țara Hațegului, din Munții Sebeșului. În **Glosar reg.**, 49, este semnalat din mai multe localități de pe Valea Bistriței (N-V Moldovei). **Gl. reg. Olt.**, 72, înregistrează și *nămăș* „gunoi de grajd”, cuvânt care lipsește din **DLR**, iar în **MDA** are sensul „torent”, cu etimologie necunoscută; se face trimitere la I. D. Ionescu, **Glosar din jud. Gorj**, publicat în **BPh**, VI, 1939, p. 230, unde cuvântul este menționat fără plural, fără accent și cu sensul „bălegarul vitelor”. În **Gl. reg. Olt.**, 72, se înregistrează și

verbul *nămășește / se nămășește* „se gunoiește”, din Strehaia, derivat fără îndoială de la *nămaș*. D. Udrescu, 180, înregistrează *nămăt* cu sensurile: 1) „sedimente rămase după revărsarea apelor curgătoare”, 2) „întăritură făcută pe malul apelor curgătoare pentru a împiedica revărsarea”, 3) „(adverbial) mulțime”: *E nămăt mare de fructe*. Dorina Bărbuț, 139, cunoaște *nămăt*, *nămete* cu sensul „ocol de vite; stână” (vezi și **NALR. Oltenia**, pct. 902, 903). În Câmpulungul Moldovenesc am auzit expresia *a schimba nimățul* „a muta locul unde se află stâna”. Tot acolo *nimăt scrutat* înseamnă „nimăt luat dintr-un loc și pus în alt loc”. *Nămăt* înseamnă și „grămadă de nisip, pietriș, mâl, lemne, adusă de ape la cotituri” (Moldovanu, 28-29); „construcție care abate apa la moară” (idem, 159, nr. 881), în forma *nimăt* are sensul „linie care desparte două ogoare, două livezi sau două fânețe” (idem, 153, nr. 883). Același sens îl are *nămat*: „locul nearat între două locuri arate”, sinonim cu *meșdină*, *mejdină*, *miezuină*, *hat*, *răzor*, *hotar*, ș.a. (Bocănețu, **Terminologia**, 216 / 98). La Fundu Moldovei, jud. Suceava, *nimăt* este „coșer; ocol pentru oi” (Lucău-Rusan, 438), iar în Șaru Dornei „ocol înalt de doi-trei metri, cu bărne dese, pentru protecția oilor împotriva lupilor” (Pața, **Graiul**, 152).

Localitatea *Unimăt* din zona Carei a fost atestată mai întâi la 1383 în forma *Wynemety*, la 1460 *Uinemethi* și, cu neînsemnate deosebiri grafice, *Ujnyzimet* la 1851 și *Uinimet* la 1854 (Suciu, II, 219). Acest nume este format din *Nimet*, *nemet*, *Nimăt* precedat de magh. *uj* „nou”. Fiind vorba de *Nimățul Nou*, se înțelege că a existat și *Nimățul* sau *Nimetul* (satul vechi), dispărut înainte de a fi atestat *Nimățul Nou*.

Cu privire la originea termenului, autorii **DLR** și autorii **MDA** îl consideră împrumut ucrainean, din *namét* „cort, coșar”, admitând părerea lui Gh. Mihăilă, **Studii**, 92, care spune: „provine din ucr. *namét*, care are, printre alte sensuri, și pe acela de ‘cort, șatră, coșar’ și este pentru limba română un dublet etimologic a lui *nămet(e)* „morman de zăpadă, troian”, răspândit în sudul țării și împrumutat cu acest sens din dialectele slavo-bulgare”. O părere diferită au emis autorii **Glosarului regional**, p. 50, care consideră că *nimăt* s-ar putea explica prin magh. *nyomat* „apăsare”, dar trimit și la o comparație cu *bătătură*.

Nu admitem nici una dintre aceste soluții etimologice, care ne par mai mult decât forțate. Prima, chiar dacă din punct de vedere formal ar putea fi admisă, nu are susținere semantică, iar a doua nu poate fi admisă nici formal, nici semantic, fiind cu totul fantezistă.

Părerea noastră este că *nimăt*, *nămăt* (cu variantele) se explică prin *nămaie*, *nămai*, înlocuindu-se în graiurile populare terminația *-aie*,

-ai, simțită ca sufix cu sufixul colectiv -*ăt* (-*et*) și prin trecerea sensului de la „animal”, „vită mărunță”, „oaie” („miel”) la „locul unde stau închise oile, vitele, mieii”, „ocol, îngrăditură”, ajungându-se la sensul mai îndepărtat „gard viu” și chiar la „întăritură făcută pe malul apelor curgătoare pentru a împiedica revărsarea”, „mulțime”, „sedimente rămase după revărsarea apelor curgătoare”, „boală de ochi”. Sensul „gunoi de grajd” / „bălegarul vitelor” stă în imediată legătură cu „ocol”, cu „ceea ce rămâne de la oi, de la vite”.

Avem și sensuri ușor specializate: în **Broșteni**, 17, 46, *nimăt* este „locul unde dorm oile cu lapte” și „adăpost provizoriu, îngrăditură în care dorm oile mulse”. În Doroteia, jud. Suceava, *nímăt*, pl. *nímiti*, este „locul unde dorm oile. *Nimăt* este și „o boală de ochi”, pentru vindecarea căreia se folosește *un descântec de nimăt* (Rosetti, **Limba descântecelor**, 37, din Vașcău), dar nu avem o descriere a bolii să putem explica apariția sensului.

Nămăș, așa cum l-am prezentat mai sus, se explică prin baza lexicală *năm-* cu suf. -*aș*, iar verbul *se nămășește* are infinitivul *a nămășí*, explicabil prin *nămaș* cu suf. -*í*. *Nămaș* este numele unui sat în jud. Alba (cătun al sat. Bistra) (Suciu, I, 421).

* * *

Náméte este considerat ca împrumutat în română din bg. *namet* (**DLR, DEX, MDA**); *namet* „amplasament”, „impozit” (Ciorănescu, 536); sud-slav: bg. *námet* „troian de zăpadă”, „gunoi”; scr. *namet* „depunere”, „troian de zăpadă”, comparat cu rus. regional *namét* „troian de zăpadă” (**SDE**, 283). De origine bulgară și sârbă îl consideră Candrea, pe când Scriban crede că este vsl. *nametŭ* „cort” (a cărui formă e ca a troianului), *nametati* „a zăcea”; bg. *námet* „troian”, ceh. *námet* „cort”.

În română *námete* (cu variantele *námét*, *nămat*, *năimét*, *naméte*, *namét*, *neméte*, *nemét*, *nomét*, *momét*) are sensurile „cantitate mare de zăpadă căzută într-un loc sau îngrămădită de viscol; troian, noian” și, prin extensiune, „cantitate mare din ceva; grămadă, morman”. Din **DLR** înțelegem că pluralul *nămeți* înseamnă și „mulțime de ani”: *Și-asupra-mi anii grei și-aștern nămeții* (Vlahuță). Mai întâlnim *nămeți de verdeață*; *nămeți de apă*; *nămete de lemne*, chiar și *nămete de erudițiune*. Are pl. *nămeți*, *nămeturi*. Regional se folosește și *namilă* cu sensul „nămete” (**MDA**).

Deși dicționarele susțin varianta provenienței străine, a împrumutului, credem că această părere nu se mai justifică. *Námét* este un vechi derivat românesc de la baza lexicală *năm-* cu sufixul colectiv

-eț și a însemnat cândva „mulțime, grămadă de oi, mai ales albe, dar și oi în general”. De altfel, când privești de departe o turmă de oi, poți să crezi că-i o mare pată de zăpadă (altădată oile sânt confundate cu bolovanii). Din română, cuvântul a fost împrumutat în limbile vecine. Aparenta origine slavă (veche slavă, sud-slavă) are ca punct de plecare prezența cuvântului în bulgară, sârbo-croată, poate și în ucraineană (de unde în rusa de vest), dar, și fonetic, și semantic, avem de-a face cu baza lexicală *nam-* / *năm-* căreia i s-a atașat suf. *-eț* (colectiv).

Cuvântul *nămet* „zăpadă multă” este cunoscut și la meglenoromâni (Capidan, III, 202), cu varianta *nămete* (**GS**, VI, 172), dar nu-l găsim la aromâni și la istroromâni.

Amintim că un *Mitu Nemet* din Livezeni (Transilvania) a fost menționat la 1837 (Constantinescu-Mircești, 159), iar un toponim *Gruul Nemetului* din Căndești (Târgoviște) a fost menționat într-un document din sec. al XVII-lea (**DIR**, II, 271). *Nămete* este numele unui sat din jud. Gorj. Numele românesc de familie *Nemet* ar fi, după Iordan, **Dicționar**, 331, ungurescul *német* „german” sau săsescul *Nemeth*.

* * *

Alături de *nămete* se explică *nămetenie* „matahală”, cu etimologie necunoscută în **DLR**, iar în **MDA** comparat cu *nămete*. Tot aici trebuie încadrat *nămetie* „matahală”, comparat cu *nămete*. Amândouă aceste cuvinte trebuie puse în legătură cu sensul „grămadă, morman”, aici „ființă închipuită, de proporții mari”, chiar „prost”. Prezentăm câteva exemple excerptate de noi: *Măre, câți turci și câte alte nămetenii n-au trepădat prin vecinătățile astea...* (Codin, **Legende**, 12); *Se pomeneau creștinii cu nămeteniile în casă* (idem, ibidem, p. 23; vezi și p. 44); *...era o nămetenie de om groaznic cu mâinile ca furcile și cu picioarele ca rășchitoarele* (Rezuș, **Dochița**, 17).

Nătămienie lipsește din **DLR** și din **MDA**, dar se înregistrează *natamenie*, ca variantă. Are sensul „prostovan”. L-a semnalat Lucian Costin, în **Graiul**, II, 135, cu un exemplu: *Las-o pe nătămenia asta*. Este o variantă a lui *nămetenie*, cu metateză, cum se vede și din **DLR**: *natamenie*, variantă a lui *nămetenie*.

Cuvântul *nătămēt*, fără etimologie în **DLR** (**MDA** îl compară cu *nămete*), regional cu sensul „grămadă, mulțime de...” (semnalat din Obislavu-Rm. Vâlvea, în „Ion Creangă”, III, 202, cu citatul: *Într-o zi s-a nemerit la fereastra ălui palat fata împăratului care, văzând atâta nătămēt de purceluși grohăind... îi zice porcarului...*). Aproximarea de *nămet(e)*, făcută de către autori, este utilă și stabilim o legătură cu

nămetenie care are varianta cu metateză *natamenie* / *nătămenie*. Suf. *-enie* din *nătămenie* a fost înlocuit cu *-et*. Vezi totuși explicația propusă de Andrei Avram, în **Contribuții**, 111-112, pe care nu o acceptăm. *Nameténii* și *Nămetii* sunt înfățișări sub care apare diavolul (Pamfile, **Dușmanii**, 257).

Aromânii au verbul *nămătisescu* „a vrăji”, cu derivatele *nămătisire* „vrăjire” și *nămătisit* „vrăjit”. Nu se dau, în **DDA**, 853, indicații etimologice. Credem că în acest dialect a fost folosit cuvântul *nămăt* „mulțime de oi”, care, cu suf. gr. *-isi*, a creat derivatul *nămătisescu*, probabil cu sensul „a descânta când se strică turma de oi, când oile dau lapte puțin din cauza unor boli”.

* * *

*Omăt*¹ în **DLR** este sinonim cu *nea* și cu *zăpadă*. Sunt prezentate contexte cu atestări începând cu mijlocul sec. al XVII-lea (1645). *Omătul mieilor (al cocostârcilor)* este zăpada care cade la începutul primăverii. Regional, este sinonim cu *nămete*. Are variantele *umăt*, *úmet*, *uméte*, *oméť*, *homéť*, *oméť*, *omát*. Ar fi împrumutat din ucr. *obmet* „măturare; pospai”. Are o familie bogată: *omătói*, *omătós*, *-oásă*, *omătúțe*, *omeťí* (aceasta cu variantele *omătá*, *ometí*, *ometá*). Și în **MDA** este considerat ucrainean, tot din *obmet*.

În dicționare mai vechi, *omăt* este considerat împrumut slav (sb., ucr.). Cihac, II, 210, îl include în familia lui *nămet*. Șăineanu (1996) îl explică prin sl. *ometŭ*, Candrea prin sb. *omet* „măturătură”, Scriban prin v. sl. *ometŭ* „chenar, plasă de pescuit”, sb. *omet* „măturătură”, *umet* „gunoi măturat, troian”, bg. *námet* „nămete, troian”, rut. *zámet* „viscol”. În **DEX** se explică prin sl. *ometŭ* „măturare, pospai”. Și pentru autorii **SDE**, 291, *omăt* este împrumut slav și trimite la o comparație cu slavonul *oy метъ* „bălegar”; rus. *umet* „îngrămădire”, „vrăvuire”, „șanț”, „adăpost cu val”, „bălgar” (acesta din *umetati* „a arunca”, „a îngrămădi”), *umetcivâe snega* „mormane, troiene de zăpadă în jurul locuinței”. „Un prototip cu prefixul *o-* confr. scr. *omet* „mătură”, „loc măturat”, ucr. *omet* „cant”, „poală”, „marginea hainei”, rus. *omet* „claie de paie”, „marginea hainei” – semantic ar fi „mai îndepărtat”. Și Lobiuc, în **Contactele**, consideră cuvântul ca fiind de origine ucraineană.

Nu admitem originea slavă a lui *omăt*. În explicația propusă de noi, avem în vedere structuri ca *un nomăt*, *într-un nomăt* din variante *nomet*, **nomăt* ale lui *nămăt*, *nămete*. Apariția unui *o* între *n* și *m* se întâlnește și în *nomină* (variantă a lui *namilă*). Prin fonetică sintactică se poate clarifica apariția lui *omăt*, *omet*, ca variante ale lui **nomăt*,

nomet. Înrudirea lui *omăt*, *omet* cu *nămete*, *nămăt* este incontestabilă, iar încadrarea acestora în familia lui *năm-* este necesară. Prin urmare, *omăt* reprezintă o variantă a lui *nămăt*, *nămete*.

DLR prezintă cuvântul *nămăt*, care, regional, are sensul „plată”, (ironic) „pedeapsă” (din Brădişorul de Jos – Oraviţa). Este citat contextul: *Viñ tu acasă; îţi iai tu nămătu* şi se propune o comparaţie cu scr. *namet* „impozit”. Dar *namet* din scr. este împrumutat din română, *nămet* (<*nămaie*). De la sensul „vite cornute (mari sau mici)”, termenul a evoluat la sensul „impozit”, „dare”, „plată”, dar şi „pedeapsă”. Ultimul sens se explică uşor dacă avem în vedere faptul că pentru oi şi vite se plătea o taxă, un impozit. Uneori vitele cornute şi oile produc pagube în culturi, din care cauză se aplică pedepse celor vinovaţi. Subst. colectiv *nămăt* (*nămet*) a putut căpăta sensul „impozit”, „dare”, aşa cum pentru noţiunea „taxă pentru păşunat” se folosesc termenii *păşune*, *mutare*, *păscătoare*, *suhat*. Amintim şi faptul că în trecut impozitele sau diversele dări şi amenzi se plăteau în natură: vite (mari şi mici) şi cereale.

* * *

Nămăş, *nămăşuri*, cu etimologie necunoscută în **DLR** şi în **MDA**, cu sensul, regional, „torent”, a fost înregistrat mai întâi în **Lexic reg.**, 1, 49, dar nu „torent”, ci „venitură de apă alcătuită din pământ, nisip, resturi de buruieni etc.” (din Bistriţa-Turnu Severin). Dacă sensul „torent” nu se explică în legătură cu *nămaie*, *nămăt*, cel real, semnalat de Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa, se explică prin aceea că *veniturile* de apă sunt adesea constituite din vite moarte (mai ales oi luate de şuvoaie), dar şi din gunoiul vitelor, din „sedimente rămase după revărsarea apelor curgătoare”, numite *nămăt* în Argeş (vezi mai sus). Aşadar, termenul *nămăş* trebuie considerat ca făcând parte din familia lui *nămai*, explicabil prin înlocuirea terminaţiei *-ái* (*-ăi*) cu suf. *-ăş* (*-aş*). O astfel de schimbare de sens nici nu putea să apară decât într-o zonă muntoasă, unde apele vin iuţi (cf. şi numele *Bistriţa*). Dorina Bărbuţ, 139, înregistrează *nămaş*, *-uri*, cu sensul „gunoi de grajd” sau şi „aluviune”, ceea ce confirmă explicaţia pe care o propunem. Întrucât elementul principal al viiturilor l-au constituit gunoiul strâns de la oi şi vite mari, dar şi vitele moarte, era firesc deci ca numele acestora să fie pus în legătură cu *nămaie*, cuvânt utilizat frecvent în Banat şi în zonele învecinate. *Nămaşul Onacului* este nume de munte în Apuseni (Frâncu-Candrea, **Rotacismul**, 122), iar *Nămaş* este numit un cătun al satului Bistra (Suciu, I, 421) în jud. Alba.

* * *

Cuvântul *nămală*¹, cu răspândire regională, este prezentat în **DLR** cu sensul „noroi”, în următorul context ilustrativ: *Glodul sau nămala grasă, gunoită a marginilor de bălți și mlaștini*. Dar contextul nu ne vorbește despre „noroi”, ci despre „mustul care se scurge din gunoiul depus pe marginea bălților și mlaștinilor”. Este vorba, fără îndoială, de gunoiul de vite (mari și mici). Amintim că *nămai(e)* a evoluat și la sensul „gunoi de animale”, „gunoi” în general, „grămadă”. Deducem că *nămală*¹ din **DLR** reprezintă cuvântul *nămală* „vită, oaie”, în care /s-a păstrat, nefiind urmat de e, care să provoace palatalizarea acestuia și apoi vocalizarea lui / palatalizat. Sensul cuvântului s-a schimbat din cauza locului de așezare (temporară) a gunoiului de la vite, în apropierea unei ape (baltă, mlaștină), spre a fi mereu udat, să fermenteze.

* * *

Nămornic are în **DLR** sensul „(regional) care întrece (cu mult) limitele normale de volum, înălțime, putere etc.”, ca în *brazi nămornici, cai nămornici, bărbat nămornic*. Înseamnă și „namilă”, „matahală”. Cuvântul a fost înregistrat de Șt. Pașca, **Glosar**, 44, cu sensul „ființă mare peste măsură, matahală”, din Sângeorz-Băi, iar din Frata cu sensul „colosal, cumplit”. Are varianta *nimornic*. Cuvântul este cu etimologie necunoscută, comparat cu *mamor, mamorniță*. În **MDA** este prezentat cu etimologie nesigură, comparat cu *mamor*. Credem că s-ar putea compara și cu *mal* sau *namilă*.

Considerăm că *nămornic* a fost derivat de la baza lexicală *năm-*, cu suf. *-ornic*, așa cum se întâlnește acest sufix în *comornic, datornic, spornic, statornic*.

* * *

Prin asimilația *năm-* > *măm-* se explică *mămăie, mămăie, mămăie*, considerate drept variante ale lui *momăie*, dar de fapt aceasta din urmă este variantă a lui *nămaie* etc., fiind prezentat cu etimologie necunoscută în **DLR**. Iar *mămăiăță* „mogâldeață”, „fantomă, nălucă”, tot cu etimologie necunoscută, este un derivat al lui *mămăie*, cu suf. *-eață* (< *năm-*).

* * *

Un cuvânt pentru lămurirea căruia lexicologii nu au reușit să aducă soluții este *namilă*. A.Cihac (II, 192-193) îl înregistrează cu sensul „Quelq'un de très grand, d'énorme, monstre”, citând din Anton Pann:

ce *namilă de om ești; este o namilă mare, tot pestriță pe spinare* și din *Convorbiri literare: ce namilă de om*. Îl consideră ca făcând parte din familia cuvântului *merță*, care provenea din croatul *namira* „comble, excédant”. Despre această etimologie Ciorănescu spune că „nu este convingătoare”, iar noi o prezentăm ca pe o curiozitate. Tiktin, II, 1032, prezintă citate din Ispirescu (*Ei... se cutremurată când văzură namila de lighioană lângă dânșii*), din Vlahuță (*Ne uităm cu groază-n sus la namilele de stânci*) și din Ion Ghica (*Două namile de case, cu pridvoare, săli mari, tinzi și paratinzi*), dar etimologia îi este necunoscută. Nici Candrea nu aduce o soluție etimologică. Scriban prezintă cuvântul *namilă* pentru vest, iar pentru est dă unele variante. Îl citează pe Reteaganul care folosește *nămală* în loc de *namilă*. Nu propune nici o soluție etimologică. Ciorănescu, 536, consideră termenul drept „creație expresivă”. Autorii **DLR** glosează cuvântul cu sensurile 1) „ființă sau lucru de proporții exagerate, mari, uriașe (și adesea cu contururi vagi); matahălă, colos, (regional) năturală”; 2) „ființă fantastică de mărime enormă și cu înfățișare de obicei îngrozitoare”; 3) „sperietoare, momâie”. Tot aici sunt prezentate, după unele dicționare sau glosare, variante ale cuvântului: *nămină, nămilă, nămală, nămină, mămilă, mămînă, mănînă, mómilă, mlámmilă*. Pentru primele două sensuri sunt prezentate multe citate, dar cele mai vechi (din Cantemir, Gorjan) se referă la variantele *mamină* și *namină*; citatele pentru *namilă* sunt din Odobescu, Sp. Popescu, Galaction, Topârceanu și nu se reproduc citatele din Pann, I. Ghica, Ispirescu prezentate de Cihac și Tiktin. Și în acest dicționar cuvântul este „cu etimologie necunoscută”. Ov. Densusianu, în „Neamul românesc literar”, 1910, nr. 43, 24 oct., p. 682-683 explică *namilă* prin *animal*.

Păreră noastră este că *namilă* reprezintă un caz tipic de izolare a unui cuvânt de familia sa. Derivat de la aceeași bază *nam* (< *nămaie*) prin înlocuirea terminației *-aie* cu suf. *-ilă*, termenul s-a impus cu accentul pe prima silabă, dar varianta *nămală* susține ferm încadrarea cuvântului în familia lui *nămaie*.

Credem că *namilă* a apărut în vremea când termenul de bază însemna doar „animal”. Evoluția spre sensul „ființă fantastică de mărime enormă...” este determinată de specificul fanteziei populare, care a creat animale fantastice de proporții uimitoare. Evoluția semantică a cuvântului trebuie pusă în legătură cu păstoritul, pentru că păstorii sunt mereu în situația de a-și apăra vitele de fiare. Pierderea legăturii cu radicalul (considerând că *nam-* și *năm-* reprezintă un radical), cu familia, a dus la apariția unor variante ciudate, dar explicabile.

Între variantele lui *nâmilă* este și *mómilă*, care a apărut printr-o asimilație regresivă: *n-m > m-m* pe de o parte și printr-o altă asimilație, de data aceasta progresivă: *na- > -nă- > no* ca în *nomină* (o altă variantă a lui *namilă*). Al Viciu, în **Glosar**, 118, prezintă cuvântul *momilă* ca circulând cu sensul „om sau vită mare”, sinonim cu *namilă*, *mătăhală* (în Banat).

Se pare că prin *momilă* fără sufix, *mom-*, se explică oronimul *Moma* din Munții Apuseni.

Prezentăm câteva exemple excerptate de noi: [anarhia] *Această namilă sângeroasă* (Budai Deleanu, 273); *...numai iaca o dihanie câtu-mi-ți-i namila stătea în cărare parcă-mi aținea calea* (Voronca, 209); *...a văzut o nâmilă lungă, neagră, ca un cal* (idem, 673); *o namilă de om mânca brazde* (Creangă, I, 108); *Venia înspre ei dinspre Bașău o namilă de om lungă, lungă de nu-i mai aflai măsura* (Codin, **Legende**, 30); *Când noaptea iată că vine o namilă de vulpe...* (Sbiera, 219); *nu-i veni la socoteală că o namilă așa de mare, de înaltă și de groasă ca zmăul se uită horțis la dânsul* (idem, 234).

La meglenoromâni, cuvântul *namilă* este prezentat de Capidan, III, 202, cu sensul „om mare și înalt”, dar nu este exclus să aibă și alte sensuri.

* * *

În **DLR**, *nemeș*² este „nobil maghiar, de obicei mic sau mijlociu; prin ext., persoană care aparținea unei categorii sociale de stăpâni de pământ fără titluri nobiliare; boier; nobilime (maghiară), de obicei mică și mijlocie”. *La noi nu sunt rumâni, numa nemeși* (Densusianu, **Graiul**, 191). În sintagma *piatră nemeșă* = piatră prețioasă. Are și sensuri care nu ne rețin interesul, precum adj. *nemeș* (prin Oltenia) „de dimensiuni potrivite, nici prea mare, nici prea mic”, „potrivit, micuț, frumos. *Oală nemeșă*, oală micuță, bobecică, bobicuță” (Ciașanu, **Culegere**, 182), „papuci”. Are variantele: *nemiș*, *neâmiș*, *neâmeș*, *nimăș* (vezi și Bărbuț, 141).

Deși dicționarele spun că acest cuvânt este în română un împrumut maghiar, din *nemes*, considerăm că este vorba de un derivat românesc al lui *nem-*, *nim-*, cu suf. *-eș* ca în *âlbeș*, *bâlmeș*, *bălăieș*, *búrteș*, *coâdeș*, *coârneș*, *dúgleș*, *foâleș*, *gúreș*, *moâleș*, *oâcheș*, *pêleș*, *râreș*, *trúpeș* și altele (v. **Dicționar invers**, 627-629). Cuvântul trebuie să fi însemnat inițial „om bogat în vite mari și oi”, apoi „om bogat în vite, oi și pământ” și este, pe un anumit plan, un sinonim al lui *boier*. Cu timpul s-a creat în Transilvania o mare diferență între *nemeși* și țărani

iobagi, cei dintâi bucurându-se de privilegiile însemnate. Mulți nemeși de origine românească au fost deznaționalizați și au devenit unguri. Dar chiar și acolo unde nemeșii români și-au păstrat limba și originea etnică, se diferențiau de iobagi, de rumâni. Iată un scurt text edificator, consemnat în **Clopotiva**: „nemeșii au nedeia de-a bășca (= separat), fac jocu de-a bășca de rumâni” (Conea, **Clopotiva**, II, 528). Într-un fel asemănător, era diferența care exista între clăcași și răzeși în Moldova. În același sat erau și clăcași, și răzeși, diferențiați chiar prin locul ocupat în vatra satului. Clăcașii făceau, în sărbători, hora lor, pe când răzeșii o făceau pe a lor, fără să se amestece.

Cuvântul *nemeș* este prezent în folclor: *Dar eu zău nu i-am furat, Făr cu stava i-am mânat De la nemeșul bogat* (F.Tr., I, 13); *Toți țin calea la strâmtori, Prind pe nemeși călători* (ibidem, 423). Este prezent și în vechi texte românești, reproduse în **DLR**.

Am amintit mai sus că, după o tradiție, numele de sat *Nămăești* a avut forma *Nemeșești*, fiind derivat de la un antroponim *Nemeș* cu suf. *-ești*. Dar toponimia cunoaște multe nume de locuri *Nemeș* sau variante. Astfel, localitatea numită acum *Nemșa*, jud. Sibiu, a fost atestată, mai întâi, la 1359 ca *villa Nymys*, la 1395 *Nymisch*, la 1400 *Nyms*, la 1532 *Nymeys*, la 1733 *Nemse*, *Numsa*, la 1760-1762 *Nimes*, la 1805 *Niemesch*, la 1808 *Nemcz*, la 1839 *Nimsa*, *Nimisch*, la 1850 *Nemes*, *Nemetz*, la 1854 *Nemes*, *Niemesch*, *Nemșa* (Suciu, I, 424). Se vede clar că numele vechi al localității este *Nimiș*, *Nemiș*, *Nimeș*. În forma actuală s-a petrecut suprimarea lui *e / i* dintre *m* și *ș* dintr-o variantă *Nemișa*. Tot cu suprimarea acestei vocale se prezintă numele *Nemche* (= *Nemșe*), sat menționat la 1427, astăzi dispărut (Suciu, II, 376). Amintim aici numele topice *Nemșei*, *Nemeșești*, *Nemeșu* (**DTB**, VI, 84-85; Ioniță, **Glosar top.**, 75; idem, *Nume*, 264).

Cuvântul *nemeș* intră în componența numelor unor sate menționate de Suciu, I, 423, existente astăzi, dar și în componența numelui *Nemes Vasary*, sat dispărut, menționat astfel la 1561 (Suciu, II, 419).

Familia apelativului *nemeș* în limba română este numeroasă. În **DLR** sunt înregistrate următoarele derivate: *nemșél* (și regional *nemișél*, *-eá*, *nemeșică*), *nemeșésc*, *nemeșéște*, *nemeși*, *nemeșie*, *nemeșime*, *nemeșoáică*, *nemeșoáie*, *nemeșúg*. Unele dintre aceste cuvinte au vechi atestări, așa cum *nemeș* și *nemeșoáie* sunt atestate ca apelative încă din sec. al XVI-lea (**Documente și însemnări**, 266). Conform **DERS**, 155, *nemeș* înseamnă „boier de rang inferior în Țările Românești”, primele atestări datând de la 1505 în Țara Românească și 1559 în Moldova.

În maghiară cuvântul *nemeş* este un vechi împrumut românesc, pe nedrept și neargumentat considerat împrumut în română.

* * *

În **DLR**, subst. *neam*, pl. *neamuri*, are următoarele sensuri: 1) „(învechit și popular) rând de oameni din aceeași generație; generație”; 2) „totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianță; persoană care face parte din aceeași familie cu cineva (în raport cu aceasta), *rudă, nemotenie, nat; nemet, nemenie, nemeşug*”; „partea de țarină pe care o lucrează o familie”; 3) „familie boierească; grup, mulțime de boieri, totalitatea boierilor, boierime, aristocrație; clasa boierilor”. Reproducem din **DLR** un context ilustrativ preluat dintr-o carte a lui Andrei Oțetea: „*Urmașii boierilor mari care n-au ocupat slujbe corespunzătoare rangului părinților se numeau neamuri și nu plăteau bir*”; 4) „seminție; trib; populație; (învechit) norod”; 5) „popor; națiune”; 6) „grup, ceată; tagmă”; 7) „origine socială (nobilă), obârșie”, „naționalitate”; 8) „soi, fel, gen, specie”. Din toate aceste semnificații reiese sensul mai general „mulțime, grămadă”.

Este interesant că Cihac, II, 518, observa legătura existentă între cuvintele *neam* și *nemeş*, iar în urma acestei constatări, alături de *némenie, nemoténie, nemeşúg* ca derivate ale lui *neam*, include *némeş, nemeşie, nemeşúg, nemeşésc* ș.a. Face o comparație cu alb. *nam* „renom, renommée, considération” și precizează: „le vocable alb. n'est pas le latin *nomen*, qui fait *ěměr, éměn* en alb.”.

Reținem că între variantele lui *némeş* este și *neámeş (neámiş)*, iar între formele numelui *Nema*, citate mai sus, găsim *Nimisch, Nemesch*.

Din familia lui *neam* fac parte derivatele: *némenie, nemét, nemeştenii, nemí* „a se înrudi”, *nemuréle, nemurire* „care aparține neamurilor”, *nemurí* „a deveni sau a fi rudă cu cineva”, *nemurie* „rudenie”, *nemuşúg* „neam”, *nemúť; înnemurí* „a se înrudi”, *înnemurire* „înrudire”, *înnemurit* „înrudit”.

Semnalăm câteva cazuri de folosire a cuvântului în poezia populară: *Poți să fii, bade, fălos, C-ai intrat în neamul nost! Neamul nost e neam de frunte, Cum e bradul de la munte. Neamul nost e neam ales, Cum e grâul de pe șes (F.Tr., II, 165); Tot așa auzit-am Că suntem mândri de neam (ibidem, 171); Și-oi să mor de dorul tău, Cum n-a murit neam de-al meu (ibidem, 370); Să răsune dealurile, Să se-adune neamurile (ibid, I, 104).*

Amintim și aici numele de familie *Namoian, Nămoianu, Nemoianu*

și numele topic *Nemoiu*, *Nemul* și atragem atenția asupra apropierii lui *neam* de acestea, se înțelege, și asupra înrudirii acestora. De altfel, toate cuvintele discutate până aici sunt înrudite și pleacă de la *nam-* (*năm-*, *nem-*), bază lexicală izolată din *nămai*, toate având și sensul general „grămadă, mulțime”.

La 2 februarie 1395, regele Ungariei, venit cu oaste împotriva lui Ștefan voievod, domnul Moldovei, se afla „ante castrum Nempch” (Radu Popa, **Cetatea Nemțului**, 1963, p. 15). Același autor ne spune că „numele cetății vine, se pare, de la acela al târgului lângă care a fost înălțată” (p. 10). Iar târgul purta numele apei, precizăm noi, ca și Târgul Siretului, Târgul Bahluiului. *Neamț* a fost menționat ca nume al ținutului la 7 ianuarie 1403 („pan Șandru de la Neamț”, membru al sfatului domnesc).

Hasdeu spune că numele propriu *Neamț* „e de origine slavică” (**Etymologicum**, I, 40). În 1943, Ilie Minea afirma că *Neamț* vine de la cuvântul slav *nemeti* „mut, tăcut, liniștit” și că s-ar referi la cadrul geografic, hidrografic și botanic, diferit de *nemețki*. Constantin Turcu, de la care preluăm informațiile acestea, susține părerea lui Minea și vine cu date noi. Apelativul *neamț* nu este în germană. Ideea de tăcut îl duce pe Turcu la o asociere cu numele de sat *Tăcuta* din jud. Vaslui, atestat la 6 oct. 1503. Numele satului nu a fost tradus în slavonă, ci a rămas *Tăcuțești*. În latină *tacentia loco* desemnează locuri calme, liniștite, tăcute, tainice. Aici numele „a scăpat” netradus, față de celălalt, adică față de *Neamț* (Turcu, **Autohtononia toponimiei locale**, în volumul **Războieni Valea Albă și împrejurimile**, 1977, p. 47-48). El credea că regiunea se chema *Tăcuta*, pentru că *nemeti* înseamnă „mut, tăcut”. Aurelian Sacerdoțeanu credea că *Neamț* este cuvânt de origine slavă și că denumea vechi populații germanice. El amintește numele topice *Cetatea Nemților* și *Rusca Nemților* în Teleorman (în **Lucr. simpoz. de toponimie**, 1975, p. 43-44). În **Toponimia**, 278-279, Iorgu Iordan încadrează numele *Neamț* între celelalte nume topice care înseamnă „german”, prin urmare *Neamț* este un etnonim. Iar la p. 456 scrie: „Despre pârâul Nemțisorul, **DG [Marele dicționar geografic al României]** spune că „în dreptul satului Vânători se unește, pe dreapta, cu pârâul Ozana, curgând apoi spre est, sub numele de pârâul Neamțului”. Aici precizăm că Nemțisorul izvorăște de sub muntele Poiana Lungă și udă satul Mălini (Ionescu, **Dicț. Suceava**, 217), numele fiind atestat la anul 1409 (**DERS**, 155).

„Numele de *Neamț*, dat întâi cetății, pârâului din apropiere, mănăstirii și târgului, iar mai apoi însuși ținutului și chiar orașului Piatra,

vine de la numele întemeietorilor câtorva dintre vechile târguri ale Moldovei, între care e și Neamțul” (Mătasă, **Câmpul**, 17). Deci are origine săsească.

Noi considerăm că între numele topic *Neamț* și etnonimul *neamț* nu este decât o legătură formală *întâmplătoare* și, prin urmare, *explicarea toponimului prin etnonim ține de domeniul etimologiei populare*.

Numele ținutului vine de la numele cetății, iar acesta și al târgului de la pârâul Neamțului, de unde vine și numele pădurii.

Se știe că aici erau munți pentru vâratul vitelor mari și mici, locuri bine apărate, ferite de ochii năvălitorilor. Peste tot erau stâni, de-a lungul pârâielor. Numele avea, în documente, unele variante: *Niamț*, *Nemț*, *Nemaț*, *Namțu*, *Nemțâl* (= *Nemțâl*), dar erau, fără îndoială, și variante neconsemnate. Muntele Poiana Lungă și alți munți din zonă erau cândva locuri de păstorit. Pe pârâiele Neamț și Nemțișor, care se unesc înainte de Tg. Neamț, și pe înălțimi se aflau *nimete*, deci „locuri unde erau adăpostiți mieii, unde se odihneau oile”, dar erau și construcții care abăteau apa la mori, numite tot *nimete*, *nămăte*. Este necesar să amintim că „Nămăt e o leasă de mărăcini deși, care se pune pe hotare spre a se cunoaște mai bine” (Bocănețu, 255, informație nelocalizată). Mai sus am văzut că două variante ale numelui actual *Nemșa* sunt *Nemcz* și *Nemetz* (= *Nemț*, *Nemeț*). Reamintim că pluralul lui *nămete* este *nămeți* (pronunțat *nămeț*), verbul corespunzător fiind *nemețî*, cu adj. *nemețit*, -ă.

„În fața mea se înălța Muntele Mare de pe care sclipea neaua rămasă nemețită, de ani netopită” (Frâncu-Candrea, **Români**, 30).

O variantă locală de plural al lui *nimăt* a fost probabil *nimăț*. Amintim aici că din zona prin care curge pârâul Nemțișorul, anume din satele Drăceni, Găinești, Mălini, Poiana Mărului, s-a semnalat prezența cuvântului *nimăz* cu sensul „staul în care se țin mieii noaptea” (**L. reg.**, 2, 123). Cu siguranță că această variantă are o arie de răspândire mai largă.

Confuzia între *nimăz* și *nimăț*, pe de o parte, și *nemeț*, pe de alta, s-a petrecut mai întâi în cancelaria domnească, scribii neștiind ce înseamnă în românește *nimăz*, *nimăț*, firește și *nimăt*, *nimet* și confundând aceste variante ale cuvântului *nimăt* cu slavonul *nemeț* „neamț”, în românește *neamț*. Știindu-se că nemții sunt buni constructori, s-a acreditat legenda potrivit căreia Cetatea Neamțului a fost construită de nemți. Numele *Neamț* s-a generalizat și pentru ținut, statornicindu-se nume de locuri aparent împrumutate. Probabil, prin aceeași confuzie se explică numele *Neamțul* pentru dealuri în Vânătorii Nemțului;

Neamțul, munte în Prahova, *Dealul Neamțului* în Mamornița, *Movila Neamțului* (**MDGR**, IV, 467, 470), *Neamțul*, deal la S-V de satul Movileni, jud. Iași (Obreja, 161), *Neamțu*, munte în Bucegi (sau în Munții Baiului).

Un soi de bureți galbeni comestibili se numesc *nemți* sau *nemțișori* (Teaha, **Graiul**, 246). *Nemțișor*, conform **DLR**, definește mai multe plante, care însă nu s-ar putea explica prin etnonimul *neamț*. Vezi și *nemțoaică*, sensul 3; *nemțoane*, sensul 2; *nemțocuță*, sensul 2 (vezi și Borza, 264) (vezi și Panțu). Una din explicații ar fi că ciupercile și plantele despre care se vorbește mai sus cresc mai mult prin locuri unde au fost *nimăte*, adăposturi pentru oi și miei, numele acestora fiind în măsură să confirme explicația propusă de noi.

Numele topice *Neamț* și numele de plante amintite se explică prin forme ale cuvântului *nimăt*.

Este interesant că, la meglenoromâni, un nume de loc este *Némtsăl'ă* (Capidan, III, 205), dar nu putem avansa o explicație până când nu vom avea suficiente detalii privitoare la acest nume.

Nănălău este cuvânt cu etimologie necunoscută în **DLR** și în **MDA**. Se folosește prin nordul Transilvaniei și înseamnă „om prost; prostălău, tontălău”. Credem că este derivat al lui *nămal*, cu suf. *-ău* și cu înlocuirea lui *m* prin *n* ca rezultat al unei asimilații consonantice regressive. Sensul „prost” se explică prin aceea că oaia (*nămala*, *nămaia*) este considerată un animal prost.

Cu etimologie necunoscută este *nănaș*¹, substantiv despre care se spune în **DLR** că este învechit și înseamnă „dar, danie, prinos”. Se prezintă următorul context: *Doi berbeci, trei saci făină mai datu-ne-au nănaș* (1682). Cuvântul reprezintă o variantă a lui *nămaș* cu asimilația lui *m* la *n* sub influența cuvântului *nănaș* „naș”. Se știe că asemenea daruri fac de obicei nașii de botez sau cei de cununie către finii lor (vezi mai sus *namai* „dar de nuntă”).

Moștean este cuvânt atestat mai întâi în **Pravila lui Vasile Lupu**, după autorii **MDA**. Are pl. *moșteni*, *moștene*. Pentru etimologie, atât autorii **DLR**, cât și cei ai **MDA**, trimit la *moșnean*, *moșan*, *moștenî*. Are sensurile „moștenitor”, „moșnean; proprietar, stăpân”; „băștinaș”. Selectăm două exemple din **DLR**; *Depărtează pă moștean de moștenirea părintească* (a. 1816); *N-are pe al treilea fecior să-l lase moștean pe avere*. Credem că *moștean* este explicabil prin afereză de la *nemoștean*, care lipsește din **DLR** și din **MDA**, dar îl regăsim în numele topic, azi dispărut, *Nemoșteni*, sat lângă Alexandria (**DIR**, V, 371). Așadar: *nemoștean* > *moștean*. Ca să-l explicăm pe *nemoștean*, avem în vede-

re cuvântul *neam* „legătură de familie”, „înrudire”, „rudă” cu suf. -oște, ca în *pópoște* (cuvânt necunoscut dicționarelor, însemnând „cei din neamul popei”, cunoscut nouă din satul natal, în forma *popoșteni*). Din **Dict. invers**, 375, prezentăm și alte cuvinte în -oște: *liboște*, *paloște*, *staroște*, *toroște*. De la *moștean* a fost derivat verbul *moșteni*, iar variantă a lui *moștean* trebuie considerat *moșnean*, în care *t* a fost înlocuit prin *n* ca rezultat al unei asimilări.

Unele dicționare înregistrează, sub cuvântul *neam*, și adv. *neam* care înseamnă „nimic, deloc, de fel, de nici un fel, nici un pic de...”. Scriban îl prezintă cu două contexte: *Este ceva de mâncare? Nici neam de mâncare!*; *Ai bani? Neam!* Autorii **DLR** îl prezintă sub l.8: *Neam de... = (de) nici un fel, (de) nici un soi, de loc, de fel; pic de: N-am neam de făină; Dă, bade, tot prin grădină. Că nu-i găsi neam de tină, Ci tot iarbă înverzită; Te-ajunge-o vreme lungă Făr'de neam de ban în pungă; N-are neam de gologan; Nu-i neam de struguri; N-avem neam dă spor la lucru; Am o bute văruiță fără neam de doagă* (Oul). O prezentare a adverbului se face sub II, cu precizarea că acesta circulă prin Oltenia și prin Muntenia. Sunt numeroase contexte, dintre care reținem câteva: *Mă hotărâsem să nu dorm neam...* (Lungianu); *Azi noapte n-am dormit neam* (Preda); *Nu semăna cu tată-său neam* (Stăncescu); *Caută-n dreapta, cauta-n stânga, neam* (**GS**, VI, 335); *Să nu mișt'neam, așa să stai* (**ALRT**, 244); Sunt și alte exemple ilustrative.

S-ar părea că are origine maghiară, dar am arătat că *neam* este un vechi cuvânt românesc.

Într-un articol inclus în **Omagiu Iordan**, la p. 846-847, Tamás Lajos se ocupă de cuvântul rom. *neam* „nimic, deloc, nici un pic” și îl consideră ca reprezentând un împrumut în română din limba vecină.

Așa stau lucrurile și în acest caz. Am văzut că, de la *nămai(e)*, *nemai(e)*, s-a detașat cu vremea baza lexicală *nam-* / *nem*. Cu destulă ușurință, această bază lexicală s-a îndepărtat tot mai mult de *nămaie* / *nemaie*, abstractizându-se. Așa s-a întâmplat și în cazul acesta. Când se vorbea despre cineva și se spunea că n-are *neam* (adică *nam* / *nem*), însemna că nu are *nămăi*, deci nu are animale (oi, capre), ca în ghicitoarea: *Am o bute văruiță fără neam de doagă* (oul) unde *fără neam de* înseamnă „fără nici un fel de”. În această situație, *neam* reprezintă cuvântul *nămaie*. Finalul *-aie* a dispărut, considerat fiind același cu sufixul *-aie*. Prin urmare, *neam* ca adverb este același cuvânt cu *neam* „rudă, familie”, cu o evoluție firească, explicabilă prin abstractizare și prin schimbarea categoriei gramaticale.

BIBLIOGRAFIE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

AAF = *Anuarul Arhivei de Folclor* publicat de Ion Mușlea, I (1932) – VII (1945).

ALR, II, I = *Atlasul lingvistic român*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a, de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu – Leipzig, 1940.

ALRT = Emil Petrovici, *Texte dialectale*. Supliment la *Atlasul lingvistic român*, Sibiu – Leipzig, 1943.

Anon. Car. = *Anonymus Caransebesiensis*, în *Revista Tinerimea română*, I (1898), fasc. II, p. 326-380. Editat de Grigore Crețu.

Avram, Andrei, *Contribuții etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

Bărbuț = Dorina Bărbuț, *Dicționar de grai oltenesc*, Craiova, 1990.

Bârlea, II = Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureș*, vol. 1-2. Ediție de Iordan Datcu, București, EPL, 1968.

Bocănețu, Al., *Terminologia agrară în limba română*, în *Codrul Cosminului*, II-III (1925-1926), Cernăuți, 1927.

Broșteni = Ioana Ilișanu Stănescu, *Terminologia păstoritului pe Valea Bistriței, com. Broșteni*. Teză de licență, Iași, 1972.

Budai-Deleanu, I., *Opere*, I. Ediție critică de Florea Fugaru. Studiu introductiv de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1974.

„Buletinul Philippide” = *Buletinul Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide”*, Iași, I (1934).

Candrea = I. A. Candrea, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, în *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, București, 1931.

Capidan, III = Theodor Capidan, *Meglenoromâni. III. Dicționar meglenoromân*, București, 1935.

Cihac, II = A. Cihac, *Dictionnaire d' étymologie daco-romane*, Francfort s / M., 1879.

Ciorănescu = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2001.

Clopotiva = I. Conea, *Clopotiva – un sat din Hațeg*, vol. 1-2, București, 1940.

Cod. Vor. = *Codicele Voronețean*. Ediție de Ion G. Sbiera, Cernăuți, 1885.

Codin, *Legende* = C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel*, București, 1910.

Constantinescu-Mircești, C., *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească*, București, Editura Academiei, 1975.

Costin, L., *Graiul* I, II = Lucian Costin, *Graiul bănățean*, I, Timișoara, 1926; II, Turnu Severin, 1934.

Creangă, I = Ion Creangă, *Opere*. Ediție îngrijită, note și variante, glosar și bibliografie de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, București, Editura Minerva, 1970.

DA = *Dicționarul limbii române (A-L)*, publicat de Academia Română, 1913-1949.

Daicoviciu, *Dacii* = Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, București, Editura Științifică, 1965.

Daicoviciu, Hadrian, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, Editura Dacia, 1972.

Damé, Fr., *Încercare de terminologie poporană română*, București, 1898.

Dan = Dimitrie Dan, *Stâna la românii din Bucovina* (reproducere din „Junimea literară”, XII, 1923), Cernăuți, 1923.

Dâmbu = Liliana Nistorescu, *Termeni păstorești din com. Dâmbu – Prahova*. Teză de licență, Iași, 1974.

DD = *Dicționar dialectal*, I, 1985; II, 1985; III, 1986; IV, 1986; V, 1986, Chișinău, Editura Știința (lucrare greu de consultat, ca și *ALM*, fiind tipărită cu alfabet rusesc îngreuiat de semnele dialectale folosite de cercetători).

DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*. Ediția a doua augmentată, București, Editura Academiei, 1974.

Densusianu, *Graiul* = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915.

DERS = *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374-1600*, București, Editura Academiei, 1981. Redactor responsabil Gh. Bolocan.

ODicționar invers, București, Editura Academiei, 1957.

DIR = *Documente privind istoria României*. A. Moldova; B. Țara Românească; C. Transilvania.

DLR = *Dicționarul limbii române*, publicat de Academia Română începând cu litera M.

Documente și însemnări românești din sec. XVI. Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman Moraru. Introducere de Alexandru Mareș, București, Editura Academiei, 1979.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.

DR = „Dacoromania. Buletinul Muzeului limbii române”, Cluj, I – 1920-1921; II – 1921-1922; III – 1923-1924; IV – 1924-1926 (Partea 1, 2); V – 1927-1928; VI – 1929-1930; VII – 1931-1933; VIII – 1934-1935; IX – 1936-1938; X – 1941.

DRH. A, B = *Documenta Romaniae Historica*. A = Moldova; B = Țara Românească.

DTB, II = Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului*, vol. II, C, Timișoara, 1985.

Fochi, *Miorița* = Adrian Fochi, *Miorița*. Tipologie, circulație, geneză, texte, București, Editura Academiei, 1964.

Frâncu-Candrea, *Rotacismul* = Teofil Frâncu și George Candrea, *Rotacismul la moți și istrieni*, București, 1886.

Frâncu, T. și Gh. Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moții)*, *Scriere etnografică*, București, 1888.

F. Tr., I, II = *Folclor din Transilvania*, I, II, București, EPL, 1962.

Gămulescu, *Elemente* = Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân*, București – Pančevo, 1974.

Glosar dialectal. Oltenia, București, Editura Academiei, 1967.

Gl. reg. = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, Editura Academiei, 1961.

Godea, *Caracteristici* = Ioan Godea, *Caracteristici ale culturii populare din Bihor*, București, Editura Sport-Turism, 1977.

Gonța, *Locuri* = Alexandru I. Gonța, *Indicele numelor de locuri (din DIR. A)*. Ediție de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 1990.

Gonța, *Persoane* = Alexandru I. Gonța, *Indicele numelor de persoane (din DIR. A)*. Ediție de de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 1995.

Graur, *Nume de persoane* = Acad. Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965.

Graur, A., *Fondul principal al limbii române*, București, Editura Academiei, 1957.

Grămadă, I-II = Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, I-II, Ediție, studiu introductiv, bibliografie și indice de cuvinte de Ion Popescu-Sireteanu. Introducere de D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996.

GS = Grai și suflet, I (1923-1924) – VII (1937).

Hasdeu, *Et. și Etymologicum*, = B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor*. Ediție de Grigore Brâncuș, I, 1972; II, 1974; III, 1976, București, Editura Minerva.

Ionescu, I.D., *Glosar din jud. Gorj*, în B.P.H., VI, 1939.

Ionescu, *Dicț. Suceava* = Serafim Ionescu, *Dicționar geografic al județului Suceava*, București, 1894.

Ioniță, Vasile, *Glosar toponimic Caraș-Severin*, Reșița, 1972.

Ioniță, *Metafore* = Vasile Ioniță, *Metafore ale graiurilor din Banat*, Timișoara, Editura Facla, 1985.

Ioniță, *Nume* = Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, Editura Facla, 1982.

Iordan, *Dicționar* = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei, 1963.

Lambrior = A. Lambrior, *Studii de lingvistică și folcloristică*. Ediție de Ion Nuță, Iași, Editura Junimea, 1976.

Lexic reg. = *Lexic regional*, vol. 1, București, Editura Academiei, 1960; vol. 2, Editura Științifică, 1967.

Lobiuc, *Contactele* = Lobiuc, Ioan, *Contactele dintre limbi*, vol. I, Iași, Editura Univ. „Al. I. Cuza”, 1988.

Lucrările Simpozionului de Toponimie, 1975.

Mătasă, Preot C., *Câmpul lui Dragoș. Toponimie veche și actuală din județul Neamț*, București, 1943.

Mândrescu, S. C., *Elemente ungurești în limba română*, București, 1892.

MDA = *Micul dicționar academic*, I, A-C, București, Editura Academiei, 2001.

MDGR, V = *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, București, 1902.

Mihăilă, *Studii* = G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.

Mihăilă, *Împrumuturi* = G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi slave în limba română*, București, Editura Academiei, 1960.

Moldovanu, *Chestionar* = [Dragoș Moldovanu], *Chestionar toponimic și entopic general cu un glosar de entopice onomasiologic*, Iași, 1978.

NALR. *Olt.* = *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*. Sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, I, 1967; II, 1970; III, 1974, București, Editura Academiei.

Obreja = Al. Obreja, *Dicționar geografic al județului Iași*, Iași, Editura Junimea, 1979.

Pamfile, *Dușmanii* = Pamfile, Tudor, *Dușmanii și prietenii ai omului*, București, 1916.

Pamfile, *Jocuri*, I, II = Tudor Pamfile, *Jocuri de copii* (I) adunate din satul Țepu, jud. Tecuci. Extras din AAR, seria II, tom. XXVIII, MSL, București, 1906 și *Jocuri de copii* (II) adunate din satul Țepu, jud. Tecuci. Extras din AAR. MSL, seria II, tom. XXIX, p. 329-423.

Panțu = Zach. C. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român*, București, ed. 2-a, 1929.

Pașca, *Glosar* = Ștefan Pașca, *Glosar dialectal alcătuit după materialul lexical cules de corespondenți din diferite regiuni*, București, 1928.

Pața, *Graiul* = Gheorghe C. Pața, *Istoricul și graiul comunei Șarul Dornei*, București, Editura Christiana, 2002.

Petrovici, Emil, *Note de folclor de la românii din Valea Mlavei (Serbia)*, în AAF VI.

Popa, Radu, *Cetatea Neamțului*, 1963.

Popescu-Sireteanu, Ion, *Termeni păstorești în limba română*, vol. I, Iași, Editura Princeps Edit, 2005.

Popescu-Sireteanu, *Toponimia comunei Sucevița*, în „Analele Bucovinei”, an VIII, 1/2001. Și extras.

Răuț, *Studii* = Octavian Răuț și Vasile Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Reșița, 1976.

Rezuș, *Dochița* = Petru Rezuș, *Dochița împărătița. Basme și poezii populare din Țara de Sus*, București, Editura Minerva, 1972.

Rosetti, *Limba descântecelor* = Al. Rosetti, *Limba descântecelor*, București, Editura Minerva, 1975.

Sbiera, *Povești* = I. G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*. Ediție îngrijită și prefațată de Pavel Țugui, București, Editura Minerva, 1971.

Scriban = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939.

SDE = *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*. Redactori: I. Raevschi și M. Gabinschi, Chișinău, 1978.

Stoica de Hațeg = Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*. Ediție de Damaschin Mioc, București, Editura Academiei, 1969.

Suciu, I, II = Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, I-II, București, Editura Academiei, 1967, 1968.

Șăineanu, *Influența* = Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, București, 1900.

Șăineanu (1995) = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române. Vocabular general*. Ediție revăzută și adăugită de Alexandru Dobrescu, Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu și Victoria Zăstroiu, vol. II, III, IV, V, Iași, Mydo Center, 1995, 1996.

Teaha, *Graiul* = Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crișului Negru*, București, Editura Academiei, 1961.

Tiktin, I, II, III = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I, 1903; II, 1911; III, 1925, București.

Turcu, Constantin, *Autohtonimia toponimiei locale*, în vol. *Războieni Valea Albă și împrejurimile*, 1977.

Udrescu, D., *Glosar regional Argeș*, București, Editura Academiei, 1967.

Varone / Niculescu-Varone = G. T. Niculescu-Varone, Elena Costache Găinaru-Varone, *Dicționarul jocurilor populare românești*, București, Editura Litera, 1979.

Voronca = Elena Niculiță Voronca, *Datinele și credințele poporului român*, adunate și așezate în ordine mitologică de..., I, Cernăuți, 1903.

Vuia, II = Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*. Ediție de Mihai Pop și Ioan Șerb, vol. II, București, Editura Minerva, 1980.